

Wprowadzenie

Współczesne społeczeństwo, obdarzone mianem postmodernistycznego, postindustrialnego, funkcjonuje w świecie zdominowanym, a właściwie zdefiniowanym przez media (Strinati, 1995, s. 179). Dawniejsza teza, jakoby media były zwierciadłem odbijającym rzeczywistość, straciła na aktualności, w zamian pojawiła się nowa, akcentująca fakt, iż rzeczywistość jest zewnętrznym odbiciem tegoż zwierciadła (ibidem, s. 180—181), toteż znaki, symbole kultury stały się nieodzownymi narzędziami jednostkowego rozumienia rzeczywistości. We współczesnej kulturze (utożsamianej z kulturą popularną, masową) coraz częściej wygląd zewnętrzny i niekonwencjonalny styl życia są ważniejsze niż treść przekazu, coraz częściej jego rangę wyznacza dobra zabawa i żart. Taki stan rzeczy z jednej strony oferuje nieograniczone możliwości i daje jednostce niczym nieskrępowaną wolność, z drugiej — sprzyjać może akceptacji wszystkiego, co eklektyczne i nowe, a w konsekwencji prowadzić do zagubienia i rezygnacji z autentyczności (ibidem). Kultura współczesna jawi się zatem jako twór silnie oddziałujący, złożony, dynamicznie się rozwijający i niepoddający się jednoznacznej ocenie. Ukazuje się coraz więcej prac skoncentrowanych wokół tej problematyki. Dominantą treści tych publikacji jest pozytywnie pojmowana różnorodność kultury, ową różnorodność postrzega się jednak jako rodzaj zagrożenia unifikacją, niestabilnością, brakiem możliwości oparcia na stałych, ogólnie przyjętych wartościach. Trudności w rozeznaniu się w obecnym dorobku kultury, w nadawaniu znaczeń tradycjom kulturowym wynikają także z jej

różnorodności, która stała się możliwa dzięki szybkiej wymianie informacji między poszczególnymi osobami i grupami społecznymi z całego świata.

Wydawałoby się, że w warunkach demokracji kultura powinna rozwijać się swobodnie, bez ograniczeń, że człowiek wykorzysta wolność i rozwinię każdą formę swojej aktywności w stronę wartości niezbędnych do pokojowego, wartościowego współistnienia wszystkich ludzi. Trudno w tej chwili oceniać, czy obecne zjawiska kulturowe rzeczywiście służą każdej jednostce, czy też są zawłaszczane przez pewne grupy społeczne, czyniące z kultury „sztandary” przez siebie uznawanych wartości (Witkowski, 2007). Właściwa ocena takich zjawisk wymaga perspektywy odpowiednio długiego czasu. Na przykład, jeśli przyjrzymy się niekorzystnym warunkom rozwoju kultury w poprzedniej epoce, czyli w czasach PRL, i uznamy, że „nie tylko wspaniałe rozkwitła w różnych dziedzinach [...], ale jednocześnie podbiła świat swymi walorami, i to wcale nie na zasadzie egzotycznych ciekawostek, jak to dawniej często bywało [...], lecz polski film, literatura, sztuka, muzyka, nauka tego okresu wkroczyły na fora międzynarodowe, zdobyły światowe uznanie” (Bogucka, 2008, s. 714), jeśli ponadto przyjrzymy się współczesnej komercjalizacji wielu obszarów kultury, wówczas odpowiedź na pytanie o warunki, w jakich najlepiej ta kultura się rozwija, jest bardzo trudna.

Trudno także w sposób jednoznaczny określić rolę i zadania nauczyciela, wynikające ze społecznych oczekiwań, ale też szans i wyzwań generowanych przez współczesną kulturę. Można jednak — jak sądzę — zażytkować tezę, że współczesna kultura w pełni legitymizuje sytuowanie nauczycielskiej profesji w triadzie „pewność — wątpliwość — pokora” (Kwiatkowska, 2008, s. 197). Kulturowy przekaz burzy delikatną równowagę między dychotomiczną naturą dobra i zła; z racji swej różnorodności nie jest i nie może być jednoznaczny, nauczyciel zatem przechodzi wraz z uczniem „drogę naznaczoną chaosem i lawiną pytań” (Speck, 2005) w powodzi aksjologicznego i estetycznego relatywizmu oraz powszechnej ambiwalencji, czyniąc wartość z samego poszukiwania. Próba interpretacji i rozumienia treści kultury wiedzie do respektowania ludzkiego kapitału, pokory wobec tajemnicy rozwoju, odrzuca „dogmatyczny uniwersalizm [...] i pragmatyczny relatywizm” (Kwiatkowska, 2008, s. 200).

Uznając, iż w nieustającym dyskursie nad profesją nauczycielską nie może zabraknąć aspektu budującego unikatowość i społeczną rangę kultury, w prezentowanym tomie podjęto próbę określenia nauczycielskich powinności i dylematów wynikających z funkcjonowania we współczesnej kulturze. Autorzy, reprezentanci różnych środowisk naukowych, ukazują rolę nauczyciela przez pryzmat wybranych teorii naukowych i w świe-

tle danych empirycznych, niemniej pytanie o to, kim jest, kim powinien i kim może być nauczyciel we współczesnej kulturze, z natury swej złożoności pozostaje otwarte i w moim zamyśle ma prowokować do refleksji każdego, kto sięgnie po opracowanie.

Tom został podzielony na trzy tematyczne części. Pierwsza z nich, mająca charakter teoretycznych analiz i eksplanacji, zawiera piętnaście tekstów, które określają *Kulturowe aspekty funkcjonowania współczesnego nauczyciela*. Podjęto tu kwestie szans i zagrożeń generowanych przez współczesną kulturę (Katarzyna Borzucka-Sitkiewicz, Violetta Junik); kondycji współczesnego systemu edukacji (Łukasz Michalski); zmiany jako elementu konstytuującego współczesną rzeczywistość (Anna Gajdzica); potrzeby rozwijania społecznego kapitału (Maria Deptuła); szeroko pojętych powinności i kompetencji nauczycielskich w kontekście społecznych oczekiwań, rynku pracy czy edukacji informatycznej i artystycznej (Stanisław Juszczyk, Agnieszka Weiner, Urszula Szuścik, Beata Mazepa-Domagała, Beata Ecler-Nocoń, Jaroslav Veteška, Anna Klim-Klimaszewska i Ewa Jagiełło); wśród tekstów tej części znalazło się także miejsce na dyskusję nad aspektem płci jako czynnikiem formującym zawodowe funkcjonowanie nauczyciela (Barbara Smoter) czy seksualności jako współwyznacznikiem jakości życia człowieka.

W części drugiej opracowania: *Nauczyciel a kultura — doniesienia z badań*, znalazły się raporty z badań nad nauczycielskimi interpretacjami współczesnej kultury (Beata Pituła); walorami kultury ponowoczesnej i postawami nauczycieli wobec niej (Magdalena Kleszcz, Małgorzata Łączyk); społeczno-kulturowymi doświadczeniami w kreacji biografii jednostki (Monika Sulik); rolą szkół artystycznych w kształtowaniu środowiska kulturowego (Mariusz Wołosz); rolą form teatralnych w praktyce edukacyjnej nauczycieli (Katarzyna Krason); nauczycielskimi kompetencjami w zakresie wykorzystania form dramatycznych (Alicja Gałązka); jakością treści artystycznych w podręcznikach szkolnych (Małgorzata Kaczmarczyk); pracy z uczniami niepełnosprawnymi (Zenon Gajdzica); ochrony dziecka przed przemocą (Ewa Jarosz); rozwijania potencjału uczniów zdolnych (Beata Dyrda) oraz kompetencjami międzykulturowymi nauczycieli (Małgorzata Kitlińska-Król).

Trzecia część publikacji zawiera recenzje prac naukowych i sprawozdania z konferencji.

Współczesna kultura stanowi konglomerat „nieoczywistości i możliwości”. Prezentowana praca bynajmniej nie rości sobie prawa do miana opracowania całościowego problematyki objętej tytułem tomu. To jedynie „zbiór etiud”, impuls do podjęcia dalszej, pogłębionej refleksji nad nauczycielem i jego zawodowym funkcjonowaniem w warunkach ustawicznie transformującego się świata i społecznych oczekiwań.

Bibliografia

- Bogucka M., 2008: *Kultura, naród, trwanie. Dzieje kultury polskiej od zarania do 1989 roku*. Warszawa.
- Kwiatkowska H., 2008: *Pedeutologia*. Warszawa.
- Speck O., 2005: *Być nauczycielem. Trudności wychowawcze w czasie zmian społeczno-kulturowych*. Przeł. E. Cieślik. Wstęp B. Śliwerski. Gdańsk.
- Strinati D., 1995: *Wprowadzenie do kultury popularnej*. Przeł. W.J. Burszta. Poznań 1995.
- Witkowski L., 2007: *Między pedagogiką, filozofią i kulturą. Studia, eseje, szkice*. T. 3. Warszawa.

Beata Pitula